

Luizen

door Jacqueline van Kampen

Het hangt er weer. De waarschuwing dat er luizen op school zijn geconstateerd. Gelukkig hebben mijn kinderen nooit luizen. Ze zijn in het gezegende bezit van haar waar luizen wars van zijn.

Laura (7) gaat alleen de trap op naar haar klaslokaal boven. Sarah (4) breng ik even zelf in haar groep beneden. Het is daar een drukte van belang. Zo'n 35 kleintjes met hun ouders vragen om aandacht. Hoog boven het gedrang wordt de vereerde juffrouw Paula zichtbaar. Waarschijnlijk is Paula nog geen 30. Ze is de rust in persoon en schijnt zich uitstekend te vermaken. Door de lange slingers en artistieke plakfels die van het plafond af naar beneden hangen, lijkt ze nog groter dan ze al is. Volgens mij kun je in het lokaal maar matig zien, vanwege alle beschilderingen die op de ramen hangen.

Dat blijkt toch mee te vallen. Paula begroet de kleine Sarah, pakt haar even op en wendt zich kalmpjes naar mij toe. "Sarah zit onder de luis", krijg ik te horen, zonder stemverheffing, met een voorzichtige Paula-glimlach erbij. Ik tuur mee in Sarah's ielige haarbos. Ja, daar zit wel iets. Het lijkt ook wel op het ongedierte dat ik elke zomer in mijn tuin met groene zeep en spiritus probeer te elimineren. "Zie je?", zegt Paula, "ze zit onder de luis". Terwijl de kleuters in de rondte dansen en springen rolt haar vonnis kalm door. "Ik kan haar zo niet in de klas hebben. Je moet haar mee naar huis nemen en wassen met Crinopex luizenshampoo. Goed opletten de volgende dagen en znodig herhalen."

Verontwaardiging over het idee dat mijn kind onder de luis zit en het vooruitzicht van een verloren dag vechten in mijn hoofd om de voorrang. "Dat kan niet voor mijn werk", protesteer ik tegen het overweldigende gezag van Paula in. "Waarom kan ik haar hier niet even wassen met dat spul?" "Kan", reageert Paula, "maar wel direct, voor ze de klas in gaat. We hebben hier vandaag geen warm water, bovendien". "Geeft niet", bijt ik terug, knorriger dan de bedoeling was.

Ik haal mijn andere luizenbos gelijk ook maar uit haar klas, en terwijl de kinderen in de hal wachten, snelt moeders de stad in om een fles Crinopex aan te schaffen. Bij de apotheek op het Neude hebben ze het spul en ook een luizenkam. "Voor de dode neten", beveelt de juffrouw achter de toonbank me aan. "En", voegt ze er fijntjes aan toe, "het hele gezin moet

worden behandeld." "Eerst de kinderen maar", geef ik haar inwendig van repliek. Maar buiten gekomen krab ik onwillekeurig op mijn hoofd: zou ik dan ook....?

Boven op de schoolzolder staat een oude zinken wasbak en ik ben van plan ze flink in te zepen. De eerste klachten van de kinderen gelden niet het koude water. Laura gilt meteen: "Ik wil niet met natte haren naar de klas, iedereen lacht me dan uit!" En Saar piept iets over geprik in haar ogen. Ik ken echter geen genade. Die beesten moeten en zullen eruit. Verontrust door al dat gekrijs komt het hoofd van de school even kijken, maar gerustgesteld loopt hij gelijk weer weg: het zijn die twee Van Kampen-snobbertjes maar.

Tien minuten moet dat spul inwerken. De kinderen etaleren zich demonstratief als twee zielig geplette slagroomscoezen. Maar tien minuten is tien minuten. Dan kan eindelijk de koude kraan erover - nog harder gekrijs (niet geheel onterecht) - de handdoek, en daarna kan de luizenkam erdoor. "Wat is dat kammetje voor?", piept Sarah benauwd. "Wel, Saar piepelaar, om jou beter mee te ontluizen." Inwendig griezelen ik. Ik kan geen 'dode neet' in de kam ontdekken, maar vooruit, zo moet het dan maar. "Vort jullie twee, naar jullie klas", brom ik. Laura aarzelt even of ze echt zo wel naar haar klas terug kan, maar als ze de vervaarlijke blik in mijn ogen ziet schiet ze weg. "Dag mam", mompelt ze nog. Sarah heeft er duidelijk minder problemen mee. Ze presenteert zich aan haar klasgenootjes met "Weet je wat mijn mamma mijn haar mee gewassen heeft?" en voegt er direct vol trots aan toe "Met echte luizenshampoo!"

Enfin, ik heb mijn moederplicht gedaan. Opeens is het daar weer. Het wat onzekere maar toch feestelijke gevoel van een spijbelaarster. Ongemerkt verlaat ik het schoolgebouw. Buiten is de stilte van de wintermorgen en veraf het geruis van stadsverkeer. Meeuwen scheren om de steunbogen van de Domkerk. Om de hoek kom ik de taalkundige A. tegen op zijn dagelijkse wandeling naar de LB. "De kinderen zaten onder de luizen", roep ik hem enthousiast toe - alsof die luizen op zich al een verheugend bericht zijn - "en Sarah zei 'wat is dat kammetje voor?'" Lachend laat ik hem de net aangeschafte luizenkam zien. A. kijkt van mij naar het kammetje en dan terug en vervalt in een zichtbare poging gestrande luizen en preposities in een generalisering krijgen. Ik ben nog vrij van die muizenissen en in stilte wens ik zijn niet geheel onberispelijke kuif geheel onder de luizen.

Tenslotte komt A's reactie. "Prepositie stranding is volgens de theorie een gemarkeerd verschijnsel, maar de Nederlandse kleuters beseffen dat nog zo weinig. Wou je dat zeggen?" Dat wou ik helemaal niet zeggen, maar het is al te laat. Ik voel het al gebeuren. Het volgende programma wordt opgeroepen en verschijnt op het scherm. Van moeder naar spijbelaarster naar onderzoekster, the faces of Eva. Ik kijk A. streng aan. "Volgens wie zijn theorie waarom?" "Van Riemsdijk 1978", reageert hij vaag-

jes. "Sommige P⁰'s hebben het vermogen te stranden andere niet." "Volgens Stowell 1981 is het niet gemarkeerd", weet ik direct te melden. "En de argumenten van geen van beide zijn te begrijpen. Praatjes voor de vaak, als je het mij vraagt." Heeft ie daar niet van terug? "Ik kijk het wel even na", belooft ie, "om die arme kerels tegen jou in verdediging te nemen. Dat is wel nodig, zie ik." Hij loopt verder. "Ik kijk het zelf wel na", roep ik hem nog toe, maar hij hoort me al niet meer.

Op mijn kamer zoek ik eerst Van Riemsdijk '1978'. Even kijken. Ja, op pagina 4 begint het al: "Since preposition stranding is recognized as an exceptional, marked phenomenon it must be treated as such. Thus the theory I advance will have to meet the additional requirement of explaining why preposition stranding is a marked phenomenon." Nou dat zegt nog steeds niets. Wie erkent ('recognizes') volgens welke procedure waar? Veel verder in het boek (p. 276) komt Van Riemsdijk nog met deze: "Sampling of large numbers of languages will quite readily reveal, I believe, that very few languages exhibit some form of preposition stranding." Maar waarom hebben Nederlandse kinderen dan nog eerder P-stranding dan luizen?

Even gemakkelijk klinkt het alternatief bij Stowell (1981:448). Hij neemt het idee van Van Riemsdijk over dat soms de P⁰ samen met de V⁰ een soort morfologisch construct kan vormen. Dat noemt hij 'reanalysis': "Reanalysis is far from being a 'marked' rule if we interpret 'marked' in the technical sense of Markedness Theory, rather than in the nontechnical sense of 'uncommon in languages of the world'." Van P⁰ stranding is nu eigenlijk geen sprake meer, want die P⁰ is al elders opgeborgen. Goed, maar waarom is het verschijnsel dan niet in alle talen met een P⁰ aanwezig? Want ook Stowell schijnt niet te twijfelen aan het vermoeden dat er sprake is van een tamelijk taalspecifiek fenomeen. Daar voegt ie wel een interessante gedachte aan toe. De 'reanalysis' constructie [P + V] is alleen aanwezig in talen die ook partikels hebben.

Wat hier nu moet doorgaan voor de 'technical sense of Markedness Theory' is mij niet duidelijk. Dat partikel lijkt eerder een geheel nieuw duveltje uit het zwarte doosje van de P⁰ stranding. Ook wikt Stowell nog zeer hoog boven zoiets nontechnical's als 'uncommon in languages of the world'. Noch theoretisch, noch feitelijk zijn we ook maar ergens aangeland. Toch is de opmerking intrigerend. De partikels zitten er bij de kinderen heel goed in. Ze verschijnen als hoog frequente predikatieve elementen in de tweewoordfase. Dat zou dus een opstapje kunnen worden voor een 'overgeneralisering' naar P-stranding. Maar hoe is onduidelijk. Gewoon iets verzinnen en dan stellen dat 'in the technical sense of Learning Theory' etc. dit wel juist moet zijn.

Ik open een kast waar stapels taaldata van mijn en andermans dochters zichtbaar worden. Aha, daar zijn de lijsten met overgeneraliseringen.

- a. <+animate>, geen Pied Piping
- wie is dat voor nou? (L 4;1)
 - wie van dan? (L 4;1)
 - wie heb je van deze kregen? (L 4;2)
 - wie is dat van? (L 4;3)
 - welke is dit boekje van nou? (S 2;9)
 - ik weet hoeveel we mee zijn. met z'n vijven (L 6;10)
- b. <-animate>, geen R-markering
- wat heb jij voor maakt (L 4;0)
 - ga jij het opschrijven? wat van? van de gymzaal? (L 4;8)
 - die is van ons tweeën, die ik ook gekleurd op heb (L 5;10)
 - weet je nog meer wat ik over heb gedroomd? (S 3;11)
 - hoe heet het ook alweer wat de pannetjes op staat? (S 4;0)
 - weet je welke ik met speel? (S 4;0)
 - en welke staat Sarah en Jacqueline op? (S 4;1)
 - deze maken we op he, die we met gegeten van hebben (S 4;1)
 - welke is deze voor? (S;1)
 - weet je welke deze van is? (S 4;1)

Bezien we de vraagzinnen van Sarah en Laura, dan kunnen we wel stellen dat kinderen niet lijken te beginnen met de ongemarkeerde maximale pied-piping, maar wel degelijk al vroeg prepositie stranding toestaan en zelfs overgeneraliseren, d.w.z. ook toepassen daar waar het niet is toegestaan, namelijk bij <+animate> pronomina en bij <-animate> pronomina waar geen R-markering (i.e. *waar* i.p.v. *wat*) op zit.

Als die prepositie stranding het gemarkeerde geval zou zijn, hebben de kinderen er weinig moeite mee, ze overgeneraliseren met gemak.⁸ Zou Stowell gewoon gelijk hebben? Prepositie stranding is niet gemarkeerd? Ik herinner me French (1984). Die constateerde voor Engels lerende kinderen dat ze meer prepositie stranding toepasten dan prepositie pied-piping. French voelt er niet voor om het onderscheid +/- gemarkeerde optie te betrekken in het leerproces van prepositie stranding. Het kan best wel zijn dat het kind snel de gemarkeerde waarde uit de input distilleert, als deze prominent in de input aanwezig, zonder dat er gebruik wordt gemaakt van de optie van een ongemarkeerde waarde als default.

⁸ Uiteraard levert het afleren van deze overgeneralisatie op niet R-pronomina weer een ander probleem op.

Gemarkeerde waarden hoeven niet per definitie een leerhindernis te vormen (Haider 1988).

Laat in de middag komt A. even binnen lopen. "Weet je wat interessant is?", zegt hij met een somber gezicht. "Volgens Chomsky zou de LF representatie eigenlijk ongemarkeerd moeten zijn en gemeenschappelijk aan alle talen. Nu heeft de P⁰ eigenlijk niets te zoeken in de operator-positie, aangezien hij niet gemarkeerd is voor <+WH>. Je verwacht dus dat alle talen de prepositie stranding als eerste keuze zullen hebben. En dat alleen in taalspecifieke gemarkeerde gevallen de extended PP verplaatst wordt. Of liever dat zoiets als PP verplaatsing bij WH-gevallen nooit voorkomt. Net zo onmogelijk is als een morfologische <+WH>-markering op de P⁰. Ik heb echter een sterk vermoeden dat precies het omgekeerde het geval is. Nooit gehoord van een taal waar P-stranding verplicht is, nooit gehoord van een taal met <+WH> gemarkeerde P⁰s.

Dus laat ik even aannemen dat dat dan ook niet voorkomt. En in dezelfde lijn dus wel aannemen dat de P⁰ deel uitmaakt van de extended projection, want dat ding wordt dan wel standaard verplaatst. D.w.z. de PP wordt <+WH> gemarkeerd en de P⁰, hoewel nooit <+WH> gemarkeerd, gaat altijd mee in de vraagwoordverplaatsing. Gaat ie nu niet mee in die verplaatsing, als in de vraagzinnen van Sarah, dan moet die P⁰ dus een andere status hebben. Neem nou jouw idee dat vraagwoordverplaatsing heengaat over een keten van verbale hoofden naar Spec CP of C⁰. Dan moet de P⁰ die achterblijft deel uitmaken van die brugketen voor WH-verplaatsing en leesbaar zijn als <+V>, of beter nog als alleen maar <-N>. Als Nederlandse kleuters een 'verbalig' idee hebben van de P⁰ is stranding van de gesubcategoriseerde P⁰ vrij spel."

"Maar", zo besluit A. mismoedig, "waarom kleuters nu het idee zouden moeten krijgen dat die P⁰ wel deel uit kan maken van zo'n brugketen, mag Joost weten. Het stelt dus eigenlijk niets voor. Taaltheorie is en blijft een luizenbos".

Dat zie ik nu toch even optimistischer. Stowell zat op het juiste pad. De Nederlandse kleuter heeft een grondige training achter de rug met predicatief gebruikte P⁰s. Stranding van de prepositie door iets opgerekte brugketen is voor die kleuter een optie die er automatisch inzit.

Hoewel de gemarkeerde parameter dus gegarandeerd iets te maken moet hebben met taalverwerving, de geringe spreiding kan geen toeval zijn, wordt ze snel geleerd.

En waarom? Wel, er is een speciale organisatie van de invoer nodig wil de gemarkeerde parameterkeuze een kans krijgen, wil de leerhindernis overwonnen worden. Ik weet nog wel een ander voorbeeld van. Namelijk het leren van Nederlands als V-2 taal gebeurt ook razendsnel zonder enig probleem, met behulp van een speciale organisatie van de invoer (Evers en Van Kampen 1993). Echte leerhindernissen zullen we dan ook alleen

tegenkomen bij perifere opties, als het leren van verleden-tijdsablaut, dat een zeer moeizaam leerproces vormt.

Ik kan daarom A. de raad doorgeven van juffrouw Paula. Een luizenbos? Dan iedere morgen even nakijken en regelmatig behandelen met Crinopex. En met welke Crinopex moet luizige taaltheorie behandeld worden? Inzepen met studie van kindertaal!

Referenties

Chomsky, N. (1992)

'A minimalist program for linguistic theory.' *MIT Occasional Papers in Linguistics* 1.

Evers, A. en N. J. van Kampen (1993)

'Een Taalverwervingsprocedure voor de Nederlandse I-projectie.' In: *TABU*, R.U.G. Groningen.

French, M. (1984)

'Markedness and the Acquisition of Pied-piping and Preposition Stranding' In: *McGill Working Papers*, McGill University.

Haider, H. (1988)

'Markiertheit in der Generativen Grammatik.' ms. Universität Wien und Stuttgart.

Kampen, N. J. van (1993)

'Subextraction of WH-operators in Dutch Child Language.' ms. Universiteit Utrecht.

Klein, R. M. (1974)

Word order: Dutch Children and their Mothers. Publicaties Algemene Taalwetenschap #9, Universiteit van Amsterdam.

Riemsdijk, H. van (1978)

A Case Study in Syntactic Markedness. The Binding Nature of Prepositional Phrases. PhD. dissertation University of Amsterdam.

Stowell, T. (1981)

Origins of Phrase Structure. PhD. dissertation MIT, Cambridge Mass.

Naschrift.

Ter voorkoming van onjuiste geruchten nog het volgende:

Alle voorbeelden berusten op letterlijk geattesteerde uitingen.
De rubriek wordt niet gesponsord door Crinopex.